

NARKOTIKŲ VARTOJIMO KRIMINALIZAVIMO POREIKIS IR TENDENCIJOS ES ŠIANDIENINĖS GLOBALIZACIJOS KONTEKSTE

Edita Gruodytė

Vytauto Didžiojo universiteto
Teisės fakulteto Viešosios teisės katedra
Daukanto g. 28, LT - 44211 Kaunas, Lietuva
Telefonas (8 37) 490281
Elektroninis paštas e.gruodyte@tf.vdu.lt

Pateikta 2010 m. kovo 5 d., parengta spausdinti 2010 m. kovo 25 d.

***Anotacija.** Vienas tiesiogiai su globalizacija sietinas reiškinys, tai narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo ir su tuo susijusių kitų nusikalstamų veikų plitimas pasaulyje. Lietuvoje numatyta administracinė atsakomybė už narkotikų vartojimą be gydytojo priskyrimo. Tuo tarpu už dalį tiesiogiai su narkotikų vartojimu susijusių veikų- narkotinių ir psichotropinių medžiagų įgijimą ir laikymą nedideliais kiekiais, įsigaliojus naujam baudžiamajam kodeksui, Lietuvoje nustatyta tiek baudžiamoji, tiek administracinė atsakomybė. Straipsnio autorė, analizuodama faktinę situaciją, susijusią su narkotikų vartojimu tiek pasaulyje, tiek ES atskirose valstybėse, tyrinėdama JT politiką šiuo klausimu bei galiojančių konvencijų nuostatas, gilindamasi į ES vykdomą politiką bei valstybių narių įstatymus bei praktiką siekia atsakyti ar tikslinga ir kokiomis priemonėmis reglamentuoti narkotikų neteisėtą vartojimą ir su juo tiesiogiai susijusias veikas- narkotikų laikymą ir turėjimą. Mokslinių tyrimų pagrindu daroma išvada, kad Lietuvoje pakaktų už narkotikų vartojimą ir jų laikymą ar turėjimą nedideliais kiekiais nustatyti administracinę atsakomybę.*

***Reikšminiai žodžiai:** narkotikai, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimas, baudžiamoji atsakomybė, kriminalizavimas.*

ĮVADAS

Lietuvoje šiandiena nustatyta administracinė atsakomybė už neteisėtą narkotikų vartojimą nesant gydytojo priskyrimo, tačiau už dalį tiesiogiai su narkotikų vartojimu susijusių veikų – narkotinių ir psichotropinių medžiagų laikymą ir turėjimą nedideliais kiekiais, įtvirtinta tiek baudžiamoji, tiek administracinė atsakomybė. Iki naujo baudžiamojo kodekso įsigaliojimo¹, skiriamoji riba buvo kaip ir akivaizdi – pavojingumą ir tuo pačiu administracinės arba baudžiamosios atsakomybės kilimą lėmė narkotinės ar psichotropinės medžiagos surastas kiekis. Pastaruoju kriterijumi buvo vadovaujama ir teismų praktikoje², kadangi už nedidelio kiekio

¹ 2003 metų gegužės 1 dienos

² Kasacinė byla 2k-817/2001; 2002 m. birželio 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato nutarimas Nr.37, p.6.

narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekio įgijimą ar laikymą buvo nustatyta tik administracinė atsakomybė. Tuo tarpu įsigaliojus naujam baudžiamajam kodeksui, 259 straipsnio 2 dalyje įvesta ir baudžiamoji atsakomybė už nedidelio kiekio narkotinių ar psichotropinių medžiagų neteisėtą gaminimą, perdirbimą, įgijimą, laikymą, gabenimą ar siuntimą ir tai laikoma baudžiamuoju nusižengimu. Tuo pačiu nustatomas administracinės ir baudžiamosios atsakomybės dubliavimas bei teisinio tikrumo nebuvimas. Vadovaujantis ATPK 9 straipsnio 2 dalimi³ išeitų, kad teisėsaugos institucijos turėtų visais atvejais taikyti baudžiamąją atsakomybę bei už pakankamai smulkų pažeidimą asmenis bausti neproporcingai padarytam nusižengimui. Akivaizdu, kad toks dviprasmiškas teisinis reguliavimas yra nepriimtinas, nes pažeidžia teisinio tikrumo principą, tuo pačiu apsunkena ir teisės praktikų darbą.

Iš kitos pusės, atsižvelgiant į narkotikų vartojimo ir su tuo susijusio nusikalstamumo plitimą Lietuvos visuomenėje, ir ypač jaunimo tarpe, iškyla esminis klausimas- ar nereikėtų kriminalizuoti patį narkotikų vartojimą? Siekdama atsakyti į šiuos du klausimus, autorė analizuoja statistinius duomenis, JT konvencijų nuostatas dėl narkotikų vartojimo kriminalizavimo, ES politiką, atskirų ES valstybių bei JAV įstatymus ir praktiką.

Mokslinėje literatūroje⁴, analizuojant neteisėtą narkotikų apyvartą išskiriamos trys skirtingos teorijos, pagrindžiančios valstybės politiką analizuojamu klausimu: visuomenės sveikatos generalizmo, legalizmo ir išlaidų - gautos naudos specifizmo doktrinos. Pirmoji teorija narkotikų vartojimą ir piktnaudžiavimą jais suvokia kaip visuomenės sveikatos problemą ir narkomaniją pripažįsta liga, kurią reikia gydyti. Atitinkamai svarbiausias šios teorijos šalininkų siekis, susijęs su narkotikus vartojančių asmenų sveikatos ir socialinių problemų mažinimu, pirmenybę teikianti gydymui nuo narkotikų nepriklausomybės, neatsižvelgiant į tai, ar vartojami narkotikai legalūs ar ne. Šios teorijos teikiamas prioritetas narkomanijos gydymui kai kuriais atvejais yra būtinybė siekiant gydyti asmenį nuo priklausomybės.

Antrosios teorijos šalininkai laikosi formalios pozicijos ir jiems esminę reikšmę turi tai, ar vartojama narkotinė medžiaga yra legali ar nelegali. Šios teorijos rėmėjai susitapatina su esamais teisės aktais ir narkotikų vartojimą laiko didžiausia blygybe, dėl to, kad tokiu elgesiu individas nukrypsta nuo įstatymo ir iškyla grėsmė visuomenės nustatytai tvarkai. Formali pozicija suteikia galimybes lengvai nubrėžti ribą tarp teisėto veiksmo ir nelegalaus, tačiau narkotikų piktnaudžiavimo atveju tokia doktrina problemos nesprenžia, kadangi tik nuobaudos paskyrimas už įstatymo pažeidimą pačios problemos neišspręs.

³ *Administracinė atsakomybė už šiame kodekse numatytus teisės pažeidimus atsiranda, jeigu savo pobūdžiu šie pažeidimai pagal galiojančius įstatymus neužtraukia baudžiamosios atsakomybės.*

⁴ Margarita Mercado Echegaray. *Drug prohibition in America: Federal drug policy and its consequences*. Revista Juridica Upr, 2006, p.1236-1237; Franklin E. Zimring & Gordon Hawkins. *The search for Rational Drug Control*. University of California, 1995, p.5

Trečioji teorija yra nuosaikiausia, kadangi siekiama subalansuoti piktnaudžiavimo narkotikais išlaidas su teisinių draudimų efektyvumu mažinant priklausomybę nuo narkotikų. Atitinkamai specifistai siūlo įvertinti tiek kiekvieną narkotiką, tiek socialinį kontekstą, kuriame narkotikai yra vartojami, individualiai, bei remiantis gautais tyrimų rezultatais imtis atitinkamų priemonių. Paskutinioji teorija iš esmės labiausiai galėtų būti pritaikyta praktikoje, tačiau galbūt nereikėtų individualizacijos, kadangi tai praktiškai labai sudėtinga nustatyti, atsižvelgiant į narkotikų gausą, socialinės aplinkos įvairovę ir jos įtaką priklausomybei, paminėtų veiksnių kaitą ir kitus susijusius aspektus. Tačiau socialinės aplinkos įtaka yra akivaizdi, todėl siekiant efektyvaus mechanizmo jos ignoruoti negalima.

Visos trys aukščiau aptartos teorijos iš esmės yra daugiau ar mažiau taikomos ES valstybių ir JAV praktikoje, kovojant su neteisėta narkotikų apyvarta, tačiau vienoje valstybėse didesnis dėmesys yra skiriamas kažkuriai vienai iš jų. Pavyzdžiui, JAV, legalistinė teorija įgyvendinama griežta baudžiamąja politika ir atsakomybe už veikas, susijusias su neteisėta narkotikų apyvarta, visuomenės sveikatos teoriją plačiai taiko sveikatos specialistai, o išlaidų – gautos naudos doktriną plėtoja mokslininkai, remiantys kai kurių narkotikų kaip pavyzdžiui, marihuana, dekriminalizavimą.⁵

1. NARKOTIKŲ VARTOJIMO FAKTINĖS TENDENCIJOS

Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo biuro duomenimis, narkotikų vartojimas pasaulyje ketvirtus iš eilės metus yra stabilus bei amžiaus grupėje nuo 15 iki 64 metų amžiaus kanapę bent kartą per pastaruosius 12 mėnesių vartojo 4,9 procentai pasaulio gyventojų, tuo tarpu probleminis narkotikų vartojimas įvardytoje amžiaus grupėje siekia 0,6 procentus pasaulio gyventojų.⁶

Europos Sąjungos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro duomenimis,⁷ Europos Sąjungoje taip pat labiausiai paplitęs kanapės vartojimas- 74 mln (22 procentai) asmenų amžiaus grupėje nuo 15 iki 64 metų yra bent kartą vartoję kanapės, bei apie 23 mln (7 procentai)–bent kartą per pastaruosius 12 mėnesių, kai tuo tarpu jaunimo tarpe vidutiniškai 13 procentų. Skirtingose ES valstybėse kanapės vartojimas paplitęs nevienodai- nuo 2 iki 37 procentų (mažiausiai Bulgarijoje, Maltoje ir Rumunijoje; daugiausiai - Danijoje, Prancūzijoje, Italijoje ir JK).

Kanapės vartojimas asmenų nuo 15 iki 16 m tarpe paplitęs nuo 30 iki 40 procentų Belgijoje,

⁵ Margarita Mercado Echegaray. Drug prohibition in America: Federal drug policy and its consequences. *Revista Juridica Upr*, 2006, p.1238

⁶ UN Office on Drugs and Crime. *World Drug Report*, 2008, p.9

⁷ Statistical bulletin 2009. European Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction // <http://www.emcdda.europa.eu/stats09>

Čekijoje, Airijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje ir JK. Kokainas išlieka antras labiausiai vartojamas narkotikas Europoje ir vidutiniškai bent kartą per pastaruosius 12 mėnesių jo yra vartojęs 1,52 procentas. Tačiau skirtingai nei kanapė, kokaino vartojimas susitelkęs keliuose valstybėse- Danijoje, Ispanijoje, Italijoje ir JK, kai likusiose šalyse jo vartojimas nėra paplitęs.

Nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis skaičius vidutiniškai išaugo 29 procentais (lyginant su 2002 m), išskyrus Bulgariją, Čekiją, Graikiją, Liuksemburgą, Vengriją ir Slovakiją, kuriose fiksuotas sumažėjimas.

Didžioji dalis registruotų nusikaltimų susiję su narkotikų vartojimu ar jų turėjimu vartojimo tikslais, kas Ispanijoje siekė net 91 proc.; bendrai ES su narkotikų vartojimu susijęs nusikalstamumas išaugo vidutiniškai 32 procentais lyginant su 2002 metais.

Narkotikų kontrolės departamento duomenimis,⁸ Lietuvoje narkotikų vartojimas 2008 m, lyginant su 2004 m. išaugo pagal visas rūšis; labiausiai- kanapių vartojimas (nuo 7,6 iki 11,9 proc.);

15-64 m grupėje bent kartą gyvenime bandę narkotikų- 12,5 %; per 12 mėn- 6,2%, per 30 dienų- 1,5 %. Labiausiai neraminanti yra situacija jaunimo tarpe, nes bent kartą gyvenime narkotikų bandę studentai- 36,9 proc; per pastaruosius 12 mėn –19,2 proc.; per 30 dienų- 7,7 proc. Kas trečias naktinių klubų lankytojas bent kartą per gyvenimą yra bandęs narkotikų; kas dešimtas juos vartojo paskutiniąsias 30 dienų.

Su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis susijusių nusikaltimų Lietuvoje 2008 metais užregistruota 6,1 procentu daugiau nei 2007 m, kas tačiau sudaro tik 2,3 proc. viso nusikalstamumo. Iš išaiškintų nusikaltimų (1082) 47,5 procentų (514 veikų) sudaro veikos, susiję su pardavimu ar kitokiu platinimu.

Tuo būdu situacija Lietuvoje iš esmės atitinka tiek pasaulines, tiek ES faktines tendencijas, tačiau narkotikų vartojimo rodikliai Lietuvoje dar yra nežymiai mažesni nei ES vartojimo vidurkis, bet situacija jaunimo tarpe jau yra neraminanti.

2. JT POZICIJA DĖL NARKOTIKŲ VARTOJIMO

Tarptautinė narkotikų kontrolės komisija 2008 metų ataskaitoje išreiškė susirūpinimą, kad nežiūrint pagarbos nacionalinėms teisinėms sistemoms, skirtingas tarptautinių konvencijų įsipareigojimų ir nuostatų interpretavimas atskirose valstybėse iš esmės silpnina narkotikų kontrolės efektyvumą,⁹ atitinkamai labai svarbu nustatyti, kaip narkotikų vartojimo kriminalizavimo klausimą reglamentuoja šiuo metu galiojančios Jungtinių tautų konvencijos ir ar

⁸ Narkotikų kontrolės departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. Metinis pranešimas 2009.

⁹ Report of the International Narcotics Control Board for 2008, p. 7, www.incb.org

Lietuvos pozicija atitinka konvencijų nuostatas dėl narkotikų vartojimo ir turėjimo asmeniniams poreikiams. Šiandieną galiojančių konvencijų nuostatų analizė¹⁰ leidžia daryti išvadą, kad narkotinių bei psichotropinių medžiagų naudojimas ribojamas išimtinai medicinos ir mokslo tikslams¹¹, kas leistų daryti išvadą, kad bet koks su šiuo tikslu nesusijęs veiksmas, įskaitant ir narkotikų vartojimą, yra draudžiamas.

Kai kurie autoriai¹² laikosi nuomonės, kad 1961 metų 36 straipsnio 1 dalies nuostata¹³ aiškintina, kaip reiškianti tai, kad bet kokio narkotiko, įskaitant ir kanapę, turėjimas turi būti laikoma pažeidimu, bei kad turėjimas šiuo atveju turėtų būti suprantamas plačiaja prasme, įskaitant ir turėjimą asmeniniam vartojimui.

Tokią poziciją paremia ir 1961 metų konvencijos komentaro autoriai, kadangi tiek 1961 metų konvencijos 4 straipsnio nuostata, kad „narkotikų vartojimas ir laikymas būtų skirtas tik medicinos ir mokslo tikslams“ tiek ir 36 straipsnio nuostata „narkotikų laikymas pažeidžiant konvencijos nuostatas“ greta visų kitų neteisėtų veikų būtų pripažintas baudžiamaisiais teisės pažeidimais, aiškinamos kaip įpareigojančios valstybes kriminalizuoti narkotikų turėjimą asmeniniam vartojimui, ir kas „faktiškai reiškia narkotikų vartojimo penalizavimą.“¹⁴ Su tokia pozicija galima sutikti tik iš dalies, kadangi konvencijose šiuo klausimu yra paliekama nemažai pasirinkimo laisvės pačioms valstybėms, nurodant, kad kiekviena šalis imasi priemonių, laikydamosi savo konstitucinių apribojimų, bei tuomet, kai bet kuri iš konvencijose įvardytų nusikaltimų padaro piktnaudžiaujantys narkotinėmis medžiagomis asmenys, šalys gali kartu su bausme, arba vietoje bausmių taikyti rehabilitacijos priemones.

Griežtesnė ir aiškesnė pozicija išsakoma 1988 metų konvencijoje, kadangi 3 straipsnio 2 dalyje vienareikšmiškai įvardijama, kad „kiekviena šalis imasi reikalingų priemonių, tam, kad „nacionaliniuose įstatymuose bet kurios narkotinės ar psichotropinės medžiagos saugojimas, įsigijimas arba kultivavimas, asmeniniam vartojimui, pažeidžiant 1961, 19871 konvencijos

¹⁰ 1961 metų Bendroji narkotinių medžiagų konvencija. *Valstybės žinios*, 2001, Nr.51-1768; 1971 metų Psichotropinių medžiagų konvencija, *Valstybės žinios*, 2001, Nr.50-1743; 1981 metų Jungtinių Tautų Organizacijos konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta. *Valstybės žinios*, 1998, Nr.38-1004.

¹¹ 1961 m konvencijos 4 c straipsnis; 1971 m konvencijos- 5.2 straipsnis, 1988 metų konvencijos - 3 straipsnis (pateikiant nuorodas į ankstesnes dvi konvencijas).

¹² Multidisciplinary Drug Policies, p. 21; Legal (pre)conditions and control mechanisms, p.13; Drugs and Drug Policy in Kanada, skyrelis - The implementation of Treaties in Canada

¹³ „Laikydamosi savo konstitucinių apribojimų, kiekviena Šalis imasi priemonių, kurios užtikrintų, kad narkotinių medžiagų kultivavimas ir gamyba, apdirbimas, išgavimas, paruošimas, laikymas, pasiūla, pateikimas komerciniais tikslais, skirstymas, pirkimas, pardavimas, pristatymas bet kokiomis sąlygomis, tarpininkavimas, išsiuntimas, persiuntimas tranzitu, vežimas, išvežimas, įvežimas, pažeidžiant šios Konvencijos nuostatas, ir bet kokie veiksmai, kuriais, Šalių nuomone, nusižengiama šios Konvencijos nuostatoms, būtų pripažinti baudžiamaisiais teisės pažeidimais tais atvejais, kai jie padaryti tyčia, taip pat kad už rimtus teisės pažeidimus būtų taikomos atitinkamos bausmės, pavyzdžiui, įkalinimas arba kitoks laisvės atėmimas“

¹⁴ Commentary on the Single Convention on Narcotic Drugs, 1961. Prepared by the Secretary- General in accordance with paragraph 1 of Economic and Social Council resolution 914 D (XXXIV) of 3 August 1962. United Nations, New York, 1973., p.113.

nuostatas, būtų pripažintas nusikaltimu“. T.y. pastarajame dokumente vienareikšmiškai išsakoma valstybių neigiama pozicija dėl draudimo ir baudimo už bet kokias su neteisėtas veikas net ir tais atvejais, kuomet tai susiję tik su asmeniniu narkotikų vartojimu.

Tačiau ta aplinkybė, kad draudimas išskirtas į atskirą 3-o straipsnio skyrių bei duodama nuoroda į „Konstitucijos nuostatas ir pagrindinius savo teisinės sistemos principus“ žymi tai, kad valstybėms paliekama laisvė spręsti, kokios pozicijos laikytis šiuo klausimu.

Tuo būdu iš trumpos konvencijų nuostatų analizės akivaizdu, kad valstybės turėtų netoleruoti narkotikų turėjimo, įsigijimo asmeniniams poreikiams ir tai turėtų atsispindėti nacionaliniuose aktuose, tačiau valstybėms paliekama laisvė dėl konkrečių priemonių - administracinių, baudžiamųjų ar reabilitacinių, terapinių taikymo. Juo labiau konvencijose nepasisakoma dėl baudimo už patį vartojimo faktą, kas kaip ir savaime išplaukia iš aukščiau aptartų Konvencijų draudimų.

3. ES POLITIKA IR TENDENCIJOS DĖL NARKOTIKŲ VARTOJIMO

Siekiant surasti optimalų narkotikų vartojimo draudimo valstybei modelį, tikslinga detaliau paanalizuoti atskirų ES ir valstybių narių politiką ir naujausias tendencijas nagrinėjamu klausimu. ES kompetencija neteisėto disponavimo narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis srityje nėra didelė. Remiantis Amsterdamo sutarties 31 straipsniu, ES institucijoms suteikta kompetencija laipsniškai priimti priemones, nustatančias minimalias taisykles, susijusias su nusikalstamų veikų nusikaltimo sudėties požymiais ir bausmėmis organizuoto nusikalstamumo, terorizmo ir neteisėtos prekybos narkotikais srityse.¹⁵ Minėtu teisiniu pagrindu, 2004 metų spalio 25 dieną buvo priimtas Tarybos pagrindų sprendimas 2004/757/TVR, nustatantis būtinausias nuostatas dėl nusikalstamų veikų sudėties požymių ir bausmių neteisėtos prekybos narkotikais srityje.¹⁶ Šiame dokumente pateikiama akivaizdi ES pozicija dėl neteisėto disponavimo narkotikais, kadangi antrame straipsnyje nurodoma, kad valstybės įsipareigoja bausti už visas su neteisėtu disponavimu susijusias veikas, bei dokumente pateikiamos nuorodos į JT šiandienai galiojančias konvencijas, tačiau tuo pačiu straipsnio antroje dalyje pasakoma, kad „*straipsnio 1 dalyje apibūdinta veika neįtraukiama į šio pamatinio sprendimo taikymo sritį, kai šios veikos kaltininkai tai darė išimtinai savo pačių asmeniniam vartojimui, kaip apibrėžta nacionalinėje teisėje*“.¹⁷ Ši nuostata vienareikšmiškai rodo, kad

---

¹⁵ Amsterdamo sutartis, iš dalies pakeičianti Europos Sąjungos sutartį, Europos bendrijų steigimo sutartis ir tam tikrus su jomis susijusius aktus.

¹⁶ OL 2004 L 335, 8 punktas.

¹⁷ OL 2004 L 335, 2 straipsnis.

klausimai, susiję su narkotikų vartojimo fakto traktavimu palikti valstybių narių kompetencijai. Be to, šiuo teiginiu daromas akivaizdus skirtumas tarp neteisėtų veikų su narkotikais siekiant naudos, bei visų tų pačių veikų vykdymas asmeniniais tikslais – pastarosios prilyginamos prie asmeninio vartojimo veikų, kas tarsi suteikia valstybėms narėms teisę apsispręsti kokia forma tai atspindėti nacionaliniuose teisės aktuose.

Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro (toliau- ENNSC)¹⁸ duomenimis¹⁹, narkotikų vartojimo draudimas yra bendra tendencija visose ES valstybėse, tačiau paprastai už šį pažeidimą nėra taikomos su laisvės atėmimu susiję bausmės. Tik septyniose valstybėse iš 26 (konkrečiai Kipre, Prancūzijoje, Suomijoje, Graikijoje, Švedijoje, Norvegijoje ir Liuksemburge (pastarajam kanapės atveju)) – narkotikų vartojimo faktas yra kriminalizuotas. Penkiose valstybėse (Pabaltijo valstybėse, Ispanijoje ir Portugalijoje) narkotikų vartojimas laikomas administraciniu teisės pažeidimu. Likusiose 14 valstybių pats narkotikų vartojimas tiesiogiai nėra uždraustas ar baudžiamas, tačiau nustatyta atsakomybė už tiesiogiai su vartojimu susijusias veikas, visų pirma narkotikų turėjimą nedideliais kiekiais, neturint platinimo tikslo. ENNSC apibendrina, kad daugumoje ES šalių vyrauja tendencijos vengti sankcijų, susijusių su laisvės atėmimo bausme už paprastą narkotikų vartojimą, kuomet nėra padaryta kitų nusikaltimų ar sunkinančių aplinkybių, nors narkotikų vartojimas ir su juo susiję veikos yra baudžiamumo srityje.²⁰

Narkotikų turėjimas uždraustas visose ES valstybėse, keturiose iš jų (Čekijoje, Ispanijoje, Italijoje ir Portugalijoje) – nesant sunkinančių aplinkybių nustatytos išimtinai su laisvės atėmimu nesusijusios bausmės. Dar trijose valstybėse ta pati išimtis taikoma siauriau - tik kanapės atveju - Airijoje, Liuksemburge ir Belgijoje. Visos trys Pabaltijo valstybės priskiriamos taip pat valstybių grupei, kur nedidelis narkotiko turėjimas priskiriamas prie ne – kriminalinių pažeidimų. Likusiose ES valstybėse arba teisės aktų lygmenyje, arba praktikoje, aplinkraščiuose ar kituose teisės aktuose teisėsaugos institucijoms suteikta didelė diskrecija sprendžiant kaip elgtis su asmenimis, pas kuriuos surasti nedideli narkotikų kiekiai. Policija ir teismai linkę procesą nutraukti arba suspenduoti tais atvejais, kuomet tai susiję tik su narkotikų turėjimu asmeniniams poreikiams, nesant sunkinančių aplinkybių ir rastas kiekis nekelia abejonių dėl kitokio tikslo.²¹

Pastaruoju metu ES narkotikų vartojimo ir nedidelio kiekio narkotikų reikmėms turėjimo atveju dominuoja visuomenės sveikatos generalizmo doktrina, kadangi gydymui

¹⁸ Angliškai EMCDDA. Detaliau žiūrėti: <http://www.emcdda.europa.eu/>

¹⁹ European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiciton. Illicit Drug Use in the EU: Legislative Approaches. Lisbon, 2005, p.14-17.

²⁰ *Ibid.*, p.18.

²¹ *Ibid.*, p..20

daugelyje šalių teikiamas prioritetas prieš nubaudimą, tačiau skirtingose šalyse egzistuoja šiek tiek skirtingi modeliai. Pavyzdžiui, Airijoje, 2001 metais įsteigti Narkotikų teismai, Prancūzijos pasirašyti atskiri bendradarbiavimo susitarimai tarp teisėsaugos ir sveikatos institucijų, o atskiruose teismuose yra pilna apimtimi dirbančios diagnostikos ir konsultavimo komandos, nukreipiančios gydymo reikalingus asmenis į atitinkamas institucijas. Belgijoje nuo 2003 metų yra įsteigti bylų menedžeriai (ang. „justice case managers“), kurie kiekvienu konkrečiu atveju ieško geriausių sprendimų ir gydymo galimybių asmenims, vartojantiems narkotikus. Italijoje yra įsteigtos operatyvios grupės, atsakingos už pirminės informacijos surinkimą ir įvertinimą pažeidėjui susidūrus su policija bei terapinio gydymo ir socialinės pagalbos reikalingumą.²² Esamos tendencijos neprieštarauja ir JT Konvencijų nuostatomis, nes jau 1961 metų konvencijoje akcentuojamas gydymo, auklėjimo ir grąžinimo asmenų į visuomenę poreikis.²³ Tuo tarpu Lietuvoje, skirtingai nei daugelyje ES valstybių, iki šiol nėra įstatyme įtvirtinti specialūs pagrindai, suteikiantys teisę asmenims, padariusiems nusikalstamą veiką, kai jie priklausomi nuo narkotikų, vietoje nuteisimo arba bausmės rinktis gydymąsi nuo priklausomybės bei operatyviai ir efektyviai spręsti su priklausomybe paprastai susijusias įvairias socialines problemas. Teliaka galimybė mėginti taikyti bendrus, orientuotus tik į padarytos nusikalstamos veikos sunkumą, kriterijus, įtvirtintus baudžiamajame kodekse, kurių tikrai nepakanka.

IŠVADOS

1. Narkotikų vartojimo tendencijos tiek pasaulyje, tiek Europoje keletą metų iš eilės išlieka panašios: dominuoja kanapės vartojimas, kai per paskutiniuosius 12 mėnesių amžiaus grupėje nuo 15 iki 64 metų, ją vartojo apie 5-7 procentus visų gyventojų. Lietuvoje tendencijos tapačios – dominuoja kanapė – atitinkamai jos bandę per paskutiniuosius 12 mėnesių - 6,2 procentai visų asmenų, tuo tarpu jaunimo tarpe šis skaičius išauga beveik 3 kartus.

2. Nusikaltimų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, bendras skaičius išaugo tiek ES, tiek Lietuvoje, bei ir toliau dominuoja su vartojimu, o ne su narkotikų platinimu susiję nusikalstamos veikos.

3. JT vykdoma politika ir šiandieną galiojančios konvencijos narkotikų vartojimo reguliavimo ypatumus palieka spręsti pačių valstybių kompetencijai, tačiau griežčiau pasisakoma dėl narkotikų turėjimo, laikymo asmeniniams poreikiams – valstybės įpareigojamos tai drausti, tačiau paliekama didelė diskrecija pasirinkti konkrečias priemones.

---

²² *Ibid*, p.20-21.

²³ 36 straipsnis.

4. ES vykdoma politika iš esmės sutampa su JT pozicija, ir dominuoja dvi šiame straipsnyje aptartos teorijos: narkotikų platinimui ir su tuo susijusioms veikoms – legalizmo doktrina; narkotikų vartojimo ir turėjimo atveju – visuomenės sveikatos generalizmo.

5. ES valstybėse narėse vyrauja draudimo vartoti narkotikus tendencijos, tačiau už šį pažeidimą bei už nedidelio kiekio narkotikų turėjimą nesant sunkinančių aplinkybių paprastai nėra taikomos su laisvės atėmimu susiję bausmės. Tokie atvejais dominuoja visuomenės sveikatos generalizmo doktrina, teikiant prioritetą asmens gydymui.

6. Lietuvoje esamas teisinis reguliavimas pažeidžia teisinio tikrumo principą bei sunkina teisėsaugos pareigūnų darbą. Be to, konkretesnių specialių priemonių, skirtų prasikaltusiems asmenims – narkomanams nebuvimas baudžiamajame įstatyme, neleidžia efektyviai spręsti šiandienines su narkotikų vartojimu susijusias problemas tiek efektyviai, kiek tai daroma atskirose ES valstybėse.

7. Remiantis atlikta mokslinė analize ir kitų valstybių patirtimi būtų siūloma nedidelio kiekio narkotinių ar psichotropinių medžiagų įgijimą, laikymą ar vartojimą laikyti tik administraciniu teisės pažeidimu bei numatyti už šiuos pažeidimus sulaukytiems asmenims gydymosi nuo narkotikų priklausomybės užtikrinimą vietoje bausmės.

LITERATŪRA

- Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and related acts. *Official Journal C 340*, 10 November 1997.
- Commentary on the Single Convention on Narcotic Drugs, 1961. Prepared by the Secretary-General in accordance with paragraph 1 of Economic and Social Council resolution 914 D (XXXIV) of 3 August 1962. United Nations, New York, 1973.
- Brice de Ruyver. Legal (pre)conditions and control mechanisms with regard to risk reduction. Council of Europe, 2000.
- Diane Riley. Drugs and Drug Policy in Kanada: A brief review and commentary. 1998, Canadian Foundation for Drug Policy // <http://www.cfdp.ca/sen1841.htm>
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addicton. Illicit Drug Use in the EU: Legislative Approaches. Lisbon, 2005.
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addicton. The State of Drugs problem in Eurtope. Annual Report 2009.
- Franklin E. Zimring & Gordon Hawkins. The search for Rational Drug Control, 56 (1992).
- Lietuvos Respublikos administracinių tėsės pažeidimų kodeksas. Rinkinys-segtuvas. Oficialus tekstas su pakeitimais ir papildymias. Vilnius, *VĮ Teisinės informacijos centras*.
- Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr.VIII-1968. // Valstybės žinios. 2000. Nr. 89-2741.
- Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas // *Valstybinė politinės mokslinės literatūros leidykla*.- Vilnius. 1961.

- 1961 metų Bendroji narkotinių medžiagų konvencija. *Valstybės žinios*, 2001, Nr.51-1768.
- 1971 metų Psichotropinių medžiagų konvencija, *Valstybės žinios*, 2001, Nr.50-1743.
- 1981 metų Jungtinių Tautų Organizacijos konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta. *Valstybės žinios*, 1998, Nr.38-1004.
- 2002 m. birželio 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato nutarimas Nr.37, p.6. //Lietuvos Aukščiausiojo teismo biuletenis *Teismų praktika Nr.17*, Vilnius, 2002, p.423-431.
- 2004 m. spalio 25 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2004/757/TVR, nustatantis būtiniausias nuostatas dėl nusikalstamų veikų sudėties požymių ir bausmių neteisėtos prekybos narkotikais srityje. *Oficialus Leidinys*, 2004 L 335, p.8.
- Kasacinė byla 2k-817/2001. Lietuvos Aukščiausiojo teismo biuletenis *Teismų praktika Nr.16*, Vilnius, 2001, p.242-244.
- Legal (pre)conditions and control mechanisms with regard to risk reduction. Discussion paper prepared by Professor Dr. Brice de Ruyer. Univerasity of Ghent, 2000, Pompidou Group.
- Margarita Mercado Echegaray. Drug prohibition in America: Federal drug policy and its consequences. *Revista Juridica Upr.*, 2006, p.1236-1237.
- Multidisciplinary Drug policies and the UN Drug Treaties. Brice De Ruyer, Gert Vermeulen, Tom Vander Beken, Kim Geenens. Institute for International Research on Criminal Policy. Ghent University, 2002.
- Narkotikų kontrolės departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. Metinis pranešimas 2009 // <http://www.nkd.lt/lt/Informacine-medziaga/metiniai-pranesimai>
- Report of the International Narcotics Control Board for 2008, p. 7, www.incb.org
- Statistical bulletin 2009. European Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction // <http://www.emcdda.europa.eu/stats09>
- UN Office on Drugs and Crime. World Drug Report, 2008. // <http://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/WDR-2008.html>

DEMANDS FOR CRIMINALIZATION OF DRUG USAGE AND TENDENCIES IN EU IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Edita Gruodytė

Vytautas Magnus University, Lithuania

Summary. *One of the impacts of globalization is the usage of narcotic drugs and psychotropic substances in the world and other directly related acts such as possession or purchase of drugs. Lithuanian foresees an administrative sanctions for consumption of narcotic drugs and psychotropic substances without a doctor prescription. While after inaction of new Lithuanian criminal code (in force from the 1st of May, 2003) for some directly with consumption related acts- possession or purchase of narcotic drugs and psychotropic substances in small amounts it is foreseen both criminal and administrative liability. Such legal regulation is misleading; it violates the principle of legal certainty and causes practical problems for prosecution and judiciary. The author of the article proposes solution of the mentioned problem by analyzing first of all factual situation in the world and EU related to consumption and criminality, second- UN position reflected in the latest conventions, EU politics regarding the*

analyzed questions and the legislation and practical application in EU Member States. Based on scientific research the author draws a conclusion, that consumption of narcotic drugs and psychotropic substances and their purchase and possession in small amounts should be treated as an administrative offence and that legislator should foresee special conditions for drug users - offenders to get treatment instead of penalty in certain cases.

Keywords: *drugs, usage of narcotic drugs and psychotropic substances, criminal liability, criminalization.*

Edita Gruodytė, Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto Viešosios teisės katedros profesorė. Mokslinių tyrimų kryptys: baudžiamoji teisė, transnacionalinis nusikalstamumas, ES baudžiamoji teisė, prekyba žmonėmis, ginklais, narkotikais, migracija.

Edita Gruodytė, Prof. of Department of Public Law of Law Faculty of Vytautas Magnus University. Research interests: Criminal law, transnational crime, EU criminal law, trafficking in human beings, guns and drugs, illegal migration.